

РЕЦЕНЗИЯ

**от Добромир Григоров Григоров, доцент по чешка и словашка литература
във Факултета по славянски филологии на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“, доктор по филология
на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „професор“
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“**

Област на висше образование Хуманитарни науки; професионално направление
2.1. Филология (Славянски литератури)

В конкурса за академичната длъжност „професор“, обявен в „Държавен вестник“ бр. 31 от 12.04.2019 г. за нуждите на Катедра „Славистика“ към Филологическия факултет, като кандидат участва доцент дфн Жоржета Петрова Чолакова от Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

1. Общо представяне на материалите за конкурса

Представените от Жоржета Петрова Чолакова материали за конкурса на хартиен носител са в съответствие с изискванията на Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички документи, посочени в молбата до Ректора на ПУ, както следва: молба до Ректора на ПУ; автобиография в европейски формат; диплома за завършено висше образование; диплом за степен „кандидат на науките“, издаден от Карловия университет в Чехия и съпровождащото го удостоверение на диплома от ВАК на Министерския съвет в България; свидетелство за научно звание от ВАК от 2000 г.; диплома за присъдена научна степен „доктор на науките“ в професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата); пълен списък с научните публикации на кандидата; списък с публикации, представени за участие в настоящия конкурс за „професор“; справка за спазване на специфичните изисквания на Филологическия факултет на ПУ; декларация за оригиналност и достоверност; списък с резюмета на всяка от публикациите, с които кандидатът участва в конкурса (с приложен превод на английски език); два препис-извлечения от протоколи на Катедра „Славистика“ на ПУ, от протокол от заседание на Факултетски съвет на Филологически факултет на ПУ и от протокол на Академичния съвет на ПУ с решения за обявяване на конкурса за научната длъжност „професор“; обява на конкурса в „Държавен вестник“ от 12 април 2019 г.; удостоверение за преподавателски стаж на кандидата в ПУ; два документа, свързани с преподавателската работа на кандидата, включително преподавателска мобилност и ръководство на дипломанти и докторанти.

Също така са приложени документи, свързани с художественотворческата дейност на кандидата; с участие в няколко национални научно-изследователски проекти и един международен научно-образователен проект; с участие в международната редакционна колегия на научни периодични издания във Франция, Полша и Босна и Херцеговина, както и с редакторска дейност в екипа на Научни трудове на Пловдивския университет и списание „Славянски диалози“ (Пловдив) и колективни научни монографии.

Ж. Чолакова е редактор в авторитетни периодични издания у нас и в чужбина и е с безспорен принос за тяхното високо научно ниво. Професионална квалификация в областта на конкурса представя Ж. Чолакова като утвърден специалист, опитна преподавателка и ментор.

2. Оценка на научно-изследователската дейност на кандидата

Представените публикации за конкурса са монография („Поетика на меланхолията. Карел Хинек Маха“, Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски, 2019) и осемнайсет студии и статии, публикувани у нас и в чужбина, на български, френски, чешки, английски, немски и словашки език.

Студии и статии

В студиите и статиите е изследван обемен литературен материал, като публикациите са включени в престижни научни издания – колективни томове от световни конгреси на бохемистите в Чехия и авторитетни колективни монографии у нас.

Раздвоението е изследователски сюжети в ранните статии на Ж. Чолакова. Раздвоението е интелектуално предизвикателство, провокирано от изгнанието – темата на статията, посветена на вечното завръщане у Милан Кундера като метафора на изгнанието. Трайният интерес към културата на барока насочва авторката към не по-малко предизвикателния въпрос как човекът в изкуството на барока рефлектира земния свят, като същевременно се дистанцира от емпиричната картина, останала отвъд единствения безспорен източник на вдъхновение и духовно просветление.

Митът за Орфей е предмет на три от статиите на Ж. Чолакова – първата, посветена на метаморфозите на митологичната фигура в поезията от ранното чешко Възраждане до края на 20 години на 20 в., втората, фокусирана върху дигресията в прочита на мита в поемата „Нощ с Хамлет“ на Владимир Холан, и третата, открояваща Орфей като една от емблематичните митологични фигури в средноевропейското културно пространство. Свързващата нишка в трите текста е преднамерено търсената трансформация на значенията, с които свързваме класическия сюжет в трактовката на мита. Всяка от неговите по-късни актуализации неизбежно води до необходимостта да се разпознаят и обосноват нови значения. Сполучливият изследователски сюжет, открит от Жоржета

Чолакова, е препрочитането на мита в поемата „Нощ с Хамлет“ на Вл. Холан, чиято драматургията актуализира историята на Орфей и Евридика като поетична рефлексия на онтологичната стойност на най-голямата досега война в човешката история. И същевременно дигресията на оригиналния сюжет разкрива дисхармонията на човешкото битие, което не е възможно да се локализира във времето и пространството.

Неспокойното съзнание на търсеция човешки дух характеризира един от естетическите корективи на зенитизма – завръщането към примитивното светоусещане като доказателство за това как част от създателите на авангардното изкуство изоставят позицията на наблюдателя, вживяват се в примитивното културно съзнание и рефлексират съвремието с неговата модерна дефиниция на цивилизацията.

Контекстът на литературния авангард е отправна точка на статията на Ж. Чолакова върху ранната поезия на Вл. Холан, а сюжетът на изследването е формирането ѝ в една изключително разнородна среда на програмно естетическо многоезичие. Литературно-историческият принос на текста е оразличаването на онтологичната реалност спрямо поетичната реалност на Вл. Холан. Това оразличаване обяснява разминаването между читателските очаквания спрямо поета и неговия отказ от готовите модели на естетическите програми от междувоенните десетилетия на 20 в.

В една от статиите си, публикувана и писана на френски език, Ж. Чолакова отделя специално внимание на генеалогията на литературния авангард в славянските литератури. Текстът проблематизира литературната контактология като един от конструктивните фактори на междувоенната европейска култура. Изследван е полски и чешки материал, като наднационалната рамка се допълва от връзките между романтизма и неговите конкретизации от литературния авангард на 20 в.

Паметта и не-паметта са функционални полета, които конструират реалността в литературния авангард – обект на анализа е романът „Валерия и седмицата на чудесата“ от Витезслав Незвал. Статията описва функционалните характеристики на културната памет като инструмент на диференциацията на сюрреалистичните персонажи, докато литературната памет се гради от митологични, фолклорни и литературни първични модели.

Историята на чешкия поетичен авангард се реконструира през оценката на меланхолията като художествено светоусещане в поезията на В. Незвал от 20-те години на 20 в. Меланхолията е един от аргументите в търсенето на колективистичния дух на новото изкуство. Поетът В. Незвал се формира както в търсене на нови европейски образци, така и в дистанцирането спрямо традиционната меланхолия на романтизма.

Специално внимание Ж. Чолакова посвещава на поезията на Ярослав Сайферт. Като синтез на деликатна чувствителност и способност за интелектуални прозрения, социалната меланхолия на Я. Сайферт е институционално остойностена с Нобеловата награда на поета от 1984 г. А причината за това остойностяване се крие в схващането за езика на поезията като неразделна част от обществената активност на човека.

Поезията на Отокар Бржезина със сигурност е едно от сериозните предизвикателства пред Ж. Чолакова, към което тя връща неведнъж – в авторски преводи и в научни публикации. Една от тях е представена в настоящия конкурс и е посветена на онтологичния образ на смъртта в поетиката на О. Бржезина. Това е една от най-сериозните студии на авторката досега. Смъртта в образния свят на О. Бржезина се материализира като наситен със символи поетически език, който осъществява превода на смъртта като трансцендентно съществуващо явление, като категория в езика на сетивния свят. Това е акт на свеждане на непознатото към система от познати образи. По този начин полемичната статия на Ж. Чолакова обяснява как една от типичните за чешкия поет проекции на смъртта не отговаря на традиционното очакване за катастрофично-апокалиптичната развързка и води към пречистването в неговите нематериални (нетелесни) очертания.

Последните две изследвания, които ще изтъкна в прегледа, са студията върху религиозния тип меланхолия като същностна характеристика на ангажираното човешко съзнание в неговите етични граници и интелектуални противоречия. Този текст е част от монографията „Поетика на меланхолията. Карел Хинек Маха“ (2019), представена за конкурса. Другата студия изследва митопоетичния генезис на баладизирания пейзаж и актуализациите на възродения Осиан. Общо за двата текста е преосмислянето на жанровите конвенции, през които минава трансформацията на унаследеното културно наследство.

„Поетика на меланхолията. Карел Хинек Маха“

Предмет на книгата са два феномена от различен порядък.

Първият феномен, меланхолията, с неговите психо-моторни и художествени измерения, се изследва от Ж. Чолакова като понятие, което вече е артикулирано в античната култура. Произходът на понятието предполага реконструкция на неговите променящи се значения. Тази процедура в книгата е извършена изключително коректно по две причини. На първо място, Ж. Чолакова изяснява разликите, които съществуват между минали и настоящи значения на меланхолията, и на второ, изследва семантичния капацитет на съвременните дефиниции. Всъщност монографията се фокусира върху културната преводимост на античното схващане за меланхолията от Средните векове до 19 в., за да намери сполучлив евристичен подход към схващането на отминалата културна история. Меланхолията е свързваща нишка, която очертава дълга история на знанието, в която Ж. Чолакова описва не само конфликтите, а също така приемствеността,

„синтеза на различията“, с който е белязана „демиургията на знанието“ (по думите на М. Фуко. Авторката не се подава на изкушенията, които предполага историята на идеите. Това предимство на книгата за меланхолията позволява използването на изследователския потенциал на литературната история, който в ценностната ерархия на англофонната история на идеите може да остане със статута на илюстративен материал. Меланхолията се анализира като значима част от историята на знанието и може да се материализира както в исторически променящите се нейни дефиниции, така и в конкретен авторски почерк. Това е и първият сериозен аргумент, който легитимира съотнасянето на понятието с поезията Карел Хинек Маха.

Вторият феномен в книгата е естетиката на К. Х. Маха. Това е литературен материал, към който Ж. Чолакова се връща многократно и като преводач, и като изследовател. В началото на 90-те години тя публикува първата редакция на своя превод на поемата „Май“, след като вече познаваше в детайли конкретизациите на литературния романтизъм в програмите и практиката на чешкия сюрреализъм от 30-те години на 20 в. В други свои публикации Ж. Чолакова се връщаше към актуализациите на литературния романтизъм, но очертаваше много по-широко контекстуално поле, което надскачаше националните литературни граници. В дългата и богата история на четенето на К. Х. Маха Ж. Чолакова предлага радикален обрат – интерпретацията на индивидуалния почерк през историята на меланхолията прави възможни нови изследователски процедури. На първо място, характеристиките на меланхолията актуализират потенциала на рецептивната естетика, с който описваме съживяването на Античността в по-късни културни пластове, но не като самодостатъчни или затворени в техните вътрешни интелектуални противоречия. И второ, автономният свят на естетическото, като важна част от идентичността на романтизма, се легитимира като неразделна част от комплексното знание за света, но не влиза в противоречие с програмната самоидентификация на романтиците.

Приносите в книгата на Ж. Чолакова са обусловени от избора на други две методологически решения. Първото от тях е дистанцирането спрямо рестриктивните самоограничения на славистичното литературознание, за което европейската художествена традиция и европейската история на понятията може да остават встрани от изследването. На второ място, културният европоцентризъм се схваща извън колонизиращия авторитет на т. нар. „големи“ литератури. Този избор освобождава изследването от доказване на принадлежността, която свързва творческата индивидуалност с европейската културна история.

„Поетика на меланхолията“ изследва факти и процеси, които имат ключова роля в чешкия национален канон и съвременната национална културна митология. К. Х. Маха е чувствително място в колективната културна памет и върху него се очаква да работят приносно преди всичко чешки учени. Затова приносната научна работа на Ж. Чолакова е резултат от дългогодишната подготовка върху материала на изследването и високата професионална етика на аргументацията.

В заключение давам убедено своята **положителна оценка** за цялостната научно-изследователска и преподавателска дейност на Жоржета Чолакова и предлагам на научното жури да присъди на кандидата академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по професионално направление 2.1. Филология (Славянски литератури).

гр. София

25.08.2019 г.

Рецензент:

(доц. д-р Добромир Григоров)